

Redactioneel

Het kan geen kwaad, zeker niet voor een tijdschrift dat zich *Spiegel* noemt, zo nu en dan eens te rade te gaan bij buitenlandse periodieken die ook gewijd zijn aan "onderzoek en ontwikkeling op het terrein van de didactiek van het moedertaalonderwijs en van de opleiding tot leraar in de moedertaal". Het kan immers leerzaam zijn om te weten te komen, wat andere groepen geïnteresseerden -schrijvers, redacties, lezers- in andere culturele contexten, op dat terrein kennelijk de moeite waard vinden om erover te schrijven en te lezen. Maar het kan ook vruchtbaar zijn om zo, vergelijkenderwijs, trends in onderzoek en opleiding te ontdekken. Niet zozeer om buitenlandse trends na te volgen, als wel om scherper in beeld te krijgen wat de eigen oriëntatie is. Of er dan aanleiding ontstaat om die oriëntatie ter discussie te stellen, moet de tijd leren. Zo'n simpele vergelijking kan immers niet meer dan één aanleiding bieden; eentje van het type: "Aha, doen ze het daar zo!"

Ter inleiding op het eerste nummer van -alweer- de zesde jaargang van *Spiegel* (1) bieden zich twee "ijkpuntjes" aan. In het late najaar van 1987 verscheen het eerste nummer van *Language and Education; an international journal* (2). Het opent, kennelijk "programmatisch", met een boeiend en instructief artikel van de Australische onderzoekster Francis Christie (1987). Het boeiende zit hem in het onderwerp van haar verslag: een diepgaande analyse van een kringgesprek ter voorbereiding van een schrijfpodracht in een tweede klas van een school voor primair onderwijs; groep vier in Nederlandse verhoudingen. De les die Christie analyseerde -in het kader van een longitudinaal onderzoek, waarin ze drie jaar lang een groep van 55 kinderen op school volgde- paste in een acht weken durende, thematische lessenreeks over Voeding. Op basis van een functioneel-semantische analyse en beschrijving van de interactionele structuur van het kringgesprek, construeert Christie een betekenisvolle relatie tussen de kennis die curriculair aan de orde komt en de (eenzijdige)

verwerking daarvan in slechts één tekstgenre dat de leerlingen produceren. Eén van haar conclusies luidt: "It is time for education -teacher education in particular- to look much more directly at the very intimate relationship between the curriculum context and genre and the writing genres children produce" (Christie 1987, 13).

Instructief is het artikel door de manier waarop zulk direct onderzoek (naar schrijfonderwijs) verantwoord kan worden. Uitdagend -en waarschijnlijk ook "programatisch"- opent het derde nummer van de jaargang 1987 van *Research in the Teaching of English* (3) met het artikel A Stranger in Strange Lands: A college Student Writing Across the Curriculum (Parkinson McCarthy 1987). Het brengt verslag uit over een sociolinguïstisch en etnografisch georiënteerde case study naar de schrijvervaringen van één student in respectievelijk cursussen Schrijven, Poëzie-analyse en Celbiologie. Afgezien van een grondige verantwoording van de gevolgde onderzoeksmethode, valt het artikel op door zijn rijkdom aan gefundeerde conclusies. Met betrekking tot verder onderzoek concludeert Parkinson McCarthy onder andere: "When we ask what students learn from and about writing in classrooms, we must not only look at particular assignments or at students' written products. We must also look at what they learn from the social contexts those classroom provide for writing" (1987, 261). En als het om ontwikkeling van schrijven bij andere vakken gaat, concludeert zij dat "andere vakkers" "must make explicit the interpretive and linguistic conventions in their community, stressing that theirs is one way of looking at reality and not reality itself" (1987, 262).

Direct onderzoek van praktijken van (moedertaal)onderwijs staat in deze aflevering van *Spiegel* ook centraal: in twee gevallen gaat het daarbij (ook) om schrijfonderwijs; in het derde gaat het om -"Eindelijk", verzucht de lezer wellicht- literatuuronderwijs.

Martien de Boer liet zich bij de opzet van het onderzoek waarover ze rapporteert, inspireren door het thema "language across the curriculum". Ze vertaalde dat onderwerp in de vraag: Wat voor eisen stelt de school aan de taalvaardigheid van leerlingen bij andere vakken? In een interessante en navolgenswaardige poging (studenten)onderzoek dienstbaar te maken aan ontwikkelingswerk zocht ze bij de nadere uitwerking van haar onderzoek contact met de (voormalige) sectie Moedertaal van de SLO. Dat resulteerde in een observatie- en interviewonderzoek in twee "probleemklassen" van een school voor ibo.

Het onderzoeksverslag geeft een overzicht van de eisen aan schrijf- en leesvaardigheid die twee "andere vakken" aan leerlingen stellen. Hoe interessant zo'n "kaal" overzicht van activiteiten ook moge zijn, het wordt spannend als de docentent-motieven erachter in beeld verschijnen. Vooral de vraag of die motieven stand houden in het licht van de gevolgen van de gekozen activiteiten voor de leerlingen, dwingt tot verder onderzoek.

In een boeiende bijdrage vertelt *Gert Rijlaarsdam* "het verhaal" van het ontwerpen van "een stelonderwijsprogramma, waarvan peer evaluation de kern vormde en waarin (de drie betrokken docenten) inzichten over het schrijfproces probeerden te concretiseren". Hij geeft een overzicht van de verschillende bruikbaarheidsonderzoeken die verricht zijn en schetst "een theorie van effectieve elementen in een schrijfonderwijs-programma".

Het gaat Rijlaarsdam er vooral om een perspectief te schetsen van waaruit docenten vruchtbaar kunnen werken aan hun eigen vernieuwing van het moedertaalonderwijs. Bij het activeren van de wens tot inhoudelijk vernieuwen zijn naar Rijlaarsdams oordeel vooral nieuwe examens en nieuwe schoolboeken van groot belang. Zijn betoog loopt uit op een beroep aan vakdidactici: "Voed docenten met resultaten uit vakwetenschappen die de moedertaaldidactiek voeden. Vertaal die resultaten in uitvoerbare curricula. Construeer die curricula samen met docenten. Beproof die curricula samen met docenten. Meet resultaten om de theorie van de moedertaaldidactiek te versterken."

"Vernieuwingsvoorstellen voor het huidige literatuuronderwijs laten zich beschrijven in een aantal trends die wij hierna zullen definiëren. Ze wijzen in de richting van een meer op de leerling gericht literatuuronderwijs."

In het eerste deel van hun onderzoeksverslag proberen *Wam de Moor* en *Martin Thijssen* eerst dat concept "leerling-gericht" in kaart te brengen. Ze geven aan welke "trends" zich achter dat concept verschuilen en brengen die in verband met verschillende scholingsconcepten. Tegen die achtergrond blijkt het mogelijk de vraag te beantwoorden wat een bepaalde school -i.c. de school waar *De Moor* en *Thijssen* hun onderzoek uitvoeren- wil met het literatuuronderwijs.

Uitvoerig gaan *De Moor* en *Thijssen* vervolgens in op de instrumenten die ze geconstrueerd hebben om daarmee vast te stellen, wat de school doet. Het gaat immers in hun onderzoek om het curriculum als object van onderwijsverandering en het gedrag dat de docent in de uitvoering daarvan vertoont. Ook het verzamelen en verwerken van de onderzoeksdata komt in dit eerste deel uitgebreid aan de orde. In een vervolgartikel

zal gedemonstreerd worden hoe de instrumenten in de praktijk gewerkt hebben.

Marjan Werts -leerplanontwikkelaar voor moedertaalonderwijs bij de SLO- en Resy Delnoy -secretaris van de VALO-Moedertaal reisden in het voorjaar van 1987 naar Norwich om deel te nemen aan de Oracy Convention. In dit nummer van *Spiegel* brengen ze verslag uit van die studiereis. Ze hanteren daarbij een streng selectie criterium door zichzelf de vraag te stellen: Welke aanbevelingen voor leerplanontwikkeling voor het vak moedertaal Nederlands zijn uit de gepresenteerde bijdragen af te leiden? Achttien bijdragen bleken in dit verband van belang. Voor zover het over leerplanontwikkeling voor mondelinge taalvaardigheid gaat, lijkt het onontkoombaar eerst een antwoord te vinden op de vraag wat van die vaardigheid eigenlijk via het onderwijs te beïnvloeden is. Een uiterst ingewikkeld probleem.

Tenslotte bespreekt Hans Hulshof een verslag van direct onderzoek naar een praktijk van moedertaalonderwijs: Bonsets dissertatie waarin een case study naar een lessenreeks Nederlands in een breed-heterogene brugklas (lbo tot en met vwo) van een reguliere scholengemeenschap centraal staat. Hulshof richt zijn aandacht vooral op de stellingname die het onderzoeksverslag bevat ten aanzien van de WRR-plannen. Naar zijn oordeel zou die altijd nog een rol kunnen spelen in het voorgenomen beleid inzake basisvorming. Hulshof trekt de conclusie dat de opbrengst van deze studie niet zozeer gezocht moet worden in pasklare recepten voor de onderwijspraktijk, als wel in de beschrijvingsmethode, de inventarisering en de bijdrage tot de hele problematiek rond interne differentiatie en daarmee over de streefrichting voor de eerste fase van het voortgezet onderwijs in Nederland.

Hoe verscheiden de bijdragen in deze aflevering van *Spiegel* ook zijn, ze schijnen allemaal tenminste iets te maken te hebben met de aloude, didactische vraag: Gaat het in het (moedertaal)-onderwijs uiteindelijk om wat kinderen leren of om wat ze als volwassenen geacht (zullen) worden te weten? Direct onderzoek van (moedertaal)onderwijs kan een duidelijke bijdrage leveren aan de discussie over die vraag. Deze aflevering van *Spiegel* hoopt dat te demonstreren.

Een eenduidig antwoord geven op die vraag, dat kan onderzoek, van welke aard dan ook, natuurlijk niet.

Warnsveld, februari 1988

Noten

Marion de Boer

1. Zie voor eerdere vergelijkingsmomenten: het *Redactioneel* in *Spiegel* 4 (1986), nr. 1 en 5 (1987), nr. 1.
2. *Language in Education* wordt uitgegeven door Multilingual Matters Ltd., Bank House, 8a Hill Road, Clevedon, Avon BS21 7HH.
3. *Research in the Teaching of English* is het onderzoekstijdschrift van de National Council of Teachers of English. (1111 Kenyon Road, Urbana, Illinois 61801) Het verschijnt vier keer per jaar.

Bibliografie

Christie, F., Young Children's Writing: From Spoken to Written Genre. In: *Language and Education* 1 (1987), nr. 1, 3-13.

Parkinson McCarthy, L., A Stranger in Strange Lands: A College Student Writing Across the Curriculum. In: *Research in the Teaching of English* 21 (1987), nr. 3, 233-265.

In werkcolleges die ik voor een vijfde taalbeheersing volgde, maakte ik kennis met literatuur over de rol van taal bij het leren op school (onder andere: Van der Aalstvoort en Van der Leuw, 1982; Spang, e.a., 1980; Barnes, 1971). Onderzoek laat zien dat er allerlei scholen taalgewoonten bestaan, die sterke patronen in het onderwijsleerproces veroorzaken. Tweederde van al het gesproken in een les bijvoorbeeld komt van de leerkracht; voor interpretaties en ervaringen van de leerlingen is weinig ruimte. Leerkrachten gebruiken vaak taal waar de leerlingen nog niet of nauwelijks zijn toegewijd. Niet de leerlingen, maar de leerkracht stelt de meeste vragen, vaak vragen waarop maar één goed antwoord past. Als leerlingen schrijven, schrijven zij bijna altijd voor een zeer beperkt publiek en doel: de leerkracht en diens beoordeling. En, de vraag of en hoe deze voorachijnselen moeten veranderen leek me niet alleen voor taalkundigen en taalbeheersers interessant, maar ook voor de onderwijskunde - ik besloot mijn doctoraal-onderzoek er aan te wijden (De Boer, 1986).

In de hoop bij een bestaand project te kunnen aansluiten, klopte ik bij de afdeling Nedertaal van de SLO aan. Deze afdeling bleek recent benaderd te zijn door leerkrachten van een grote schoolgemeenschap voor mavo, lbo en hbo, met een verzoek om hulp bij het oplossen van problemen rond het vak Nedertaal, met name in de 3e klassen van het individueel beroeps onderwijs (lbo). Kern van de problemen leek te zijn dat men niet meer wist wat deze leerlingen bij Nedertaal te leren en hoe ze te motiveren. Methoden voldeden niet, een leerplan was er niet.

